

STANY W POLSCE W XV w..

1. **Stany** to grupy społeczne posiadające określone prawa i przywileje zastrzeżone tylko dla nich. Stany różniły się między sobą wykonywanym zajęciem, każdy miał swoje określone prawa i obowiązki zastrzeżone dla wszystkich przedstawicieli stanu. Każdy stan miał własny samorząd i sąd, zastrzeżone tylko dla danego stanu. W ten sposób przedstawiciel danego stanu mógł być sądzony tylko przez sędziów wywodzących się z tego samego stanu.

Stany zaczęły się wykształcać na ziemiach polskich w okresie rozbicia dzielnicowego. Sprzyjały temu walki wewnętrzne między książętami piastowskimi, którzy by pozyskać sprzymierzeńców nadawali całym grupom społecznym określone prawa. Również tworzenie się miast i wsi sprzyjało wykształceniu się stanów gdyż osadnicy kierowali się w swym postępowaniu tym samym prawem – prawem niemieckim. W ten sposób określona grupa kierowała się tymi samymi zasadami, obejmowały ich również takie same obowiązki. Gdy wykształciły się stany zaczęły one dążyć do tego by mieć wpływ na władzę w państwie – nadano im przywileje, które najczęściej ograniczały władzę królewską. W ten sposób wykształciła się monarchia stanowa. Ustrój ten powstał najwcześniej w Anglii i Francji (XIII, XIV w.). W Polsce wykształciły się cztery stany: stan duchowny, stan szlachecki, stan mieszczański i stan chłopski (inaczej kmiecy). Ostatecznie monarchia stanowa na ziemiach polskich wykształciła się w XV wieku.

2. Charakterystyka stanów na ziemiach polskich.

a) **stan duchowny** – stan ten wykształcił się najwcześniej dzięki przywilejom, które uzyskało duchowieństwo w XII i XIII wieku .

(1180 – na zjeździe w Łęczycy Kazimierz Sprawiedliwy nadał duchowieństwu przywileje potwierdzone później przez Leszka Białego, Konrada Mazowieckiego, Kazimierza Opolskiego i Władysława Odonica. W latach 1210-1215 – przywileje borzykowsko-wolborskie. Na ich mocy duchowieństwo uzyskało odrębne sądownictwo oparte na prawie kanonicznym, książę stracił prawo odzyskania majątku po zmarłym biskupie, biskupi od tej pory byli wybierani przez kapitułę katedralną i tylko zatwierdzani przez księcia). Do stanu duchownego mógł wstąpić każdy jeżeli złożył święcenia kapłańskie – były one **warunkiem przynależności** do tego stanu. Był to więc **stan otwarty**. Posiadał własne sądownictwo oparte na prawie kanonicznym, niezależne od sądów książęcych. Jednakże duchowieństwo nie było jednolitym stanem – **było rozwarstwione** ze względu na posiadany majątek i pochodzenie.

b) **stan szlachecki** – wykształcił się z możnowładztwa i rycerstwa, które dzięki przywilejom połączyły się tworząc jeden stan. **Podstawą prawną** wykształcenia się stanu szlacheckiego były przywileje generalne nadawane przez Ludwika Węgierskiego, Władysława Jagiełłę, Kazimierza Jagiellończyka, Jana Olbrachta. Do najważniejszych należą przywilej koszycki, jedlnieńsko-krakowski, cerkwicko-nieszawski, przywilej piotrkowski oraz konstytucja Nihil novi.

O przynależności do stanu decydowało pochodzenie – trzeba było się urodzić w rodzinie szlacheckiej. **Warunkiem przynależności** było urodzenie i herb szlachecki. Stan szlachecki był rozwarstwiony ze względu na posiadany majątek. Dzielił się na następujące **warstwy: magnateria** (najbogatsza), **szlachta średnia**, **szlachta zagrodowa** (mało ziemi), **szlachta gołota** (nie posiadająca ziemi). Do stanu można było wejść dzięki adopcji bądź nobilitacji (nadanie szlachectwa – od XVI w. szlachectwo nadawał sejm).

c) **stan mieszczański** – **podstawą prawną** wykształcenia się tego stanu były przywileje dla mieszczan zawarte w dokumentach lokacyjnych zakładanych miast. **Warunkiem przynależności** do stanu było zamieszkanie w mieście i utrzymywanie się z handlu bądź rzemiosła. Stan ten posiadał **własny samorząd i sąd** (ława miejska). Stan ten również był wewnętrznie rozwarstwiony. **Dzielił się na warstwy: patrycjat** (najbogatsi mieszczanie), **pospólstwo** (rzemieślnicy), **plebs** (biedota – najczęściej pracownicy najemni). Był to **stan otwarty** do którego można było wstąpić po zakupieniu nieruchomości w mieście.

d) **stan chłopski (kmiecy)** – **podstawą prawną** wykształcenia się tego stanu były, podobnie jak stanu mieszczańskiego, przywileje zawarte w dokumentach lokacyjnych. **Warunkiem przynależności** było utrzymywanie się z pracy na roli i hodowli. Stan kmiecy posiadał własny samorząd i sąd (ławę wiejską). Stan był wewnętrznie rozwarstwiony ze względu na posiadany majątek